

Heda, Willem Claesz.

(HAARLEM 1593/94 - IDEM 1680/82)

In 1631 wordt hij voor het eerst in het Haarlemse gilde vermeld. Vader van de stillevenschilder Gerrit Willemsz Heda. Zelf maakte hij, behalve stillevens, ook een enkel portret en figuurstuk.

Lit.: H. Schneider, in: THIEME-BECKER, XVI, 1923, blz. 215 e.v. / H.E. van Gelder, *W.C. Heda, A. van Beyeren, W. Kalf*, Amsterdam, z.j. (1941). / BERGSTRÖM 1956, o.a. b.z. 123 e.v.

67 Vanitas

Inv.nr. 52-1946

Paneel: 45,5 x 69,5 cm., twee trapeziumvormige planken boven elkaar. Gem. en gedat.r.o.: *W.C.heda.1628*. (W en C ineen)

Toest.: retouches, vooral in achtergrond en langs scheef horizontale doorlopende naad ongeveer midden door het schilderij

Rest.: 1955 (Verslag 1955)

Verso: zwart '624 AL' (Chr.)

Herk.: Veil. Londen (Christie), 21 februari 1903, nr. 106, eigendom van Charles Fairfax Murray, voor 18 Gns. aan Colnaghi (Chr.). / In 1909 in de verz. (blijkens cat.tent. 1909).

Lit.: H.P. Bremmer, in *Beeldende Kunst* 6, 1919, aflevering 5, nr. 34, met afb. / MED. 1922, blz. 131. / H. Schneider, op.cit., blz. 215. / KNUTTTEL 1926, blz. 12, 41 nr. 38. / H.E. van Gelder, op.cit. 1941, blz. 13. / N.A. Vroom, *De schilders van het monochrome banketje*, Amsterdam, 1945, blz. 56, afb. 44, blz. 210, nr. 173. / DE WIT, blz. 23, afb. 3. / VERSLAG 1955, blz. 7. / MED. 1955, blz. 4, met afb. / BERGSTRÖM 1956, blz. 124, 165, afb. 140. / K. Bauch, *Der Frühe Rembrandt und seine Zeit*, Berlijn, 1960², blz. 26, afb. 14, blz. 182, 215 nr. 15. / VAN HASSELT 1965. / I. Bergström, 'Notes on the boundaries of Vanitas Significance', in cat.tent. *Ijdelheid der Ijdelheden*, Stedelijk Museum De Lakenhal, Leiden, 1970 (tweede druk), inleiding, afb. 3. / B. Haak, *Hollandse schilders in de Gouden Eeuw*, Amsterdam 1984, blz. 284, afb. 520.

Tent.: Rotterdam 1909, nr. 33, met uitvoerige (kleur)bes.

Schneider gaf in 1923 het jaartal op als 1621, waardoor het schilderij bekend raakte als veruit het vroegste en daarom baanbrekend en invloedrijk werk van de meester.¹ Ook bij De Wit en Bergström 1970 wordt dit jaartal genoemd. Intussen vermeldde Bremmer het in 1919 als 1625 en gaf Knuttel in 1926 op: '1621(-24?)'. Bij een restauratie in 1955 kwam zeer duidelijk het jaartal 1628 tevoorschijn. Voor het eerst bij Van Hasselt wordt het vermeld.

H.E. van Gelder (1941) ziet invloed van Floris van Schooten. In het begin van een uitvoerig betoog over compositie, sfeer en kleur van het stuk, poneerde Bremmer in 1919 dat de voorwerpen geen symbolische betekenis hebben, ook *'al meenden zij'* (de schilders van stukken als dit) *'zelf nu en dan nog wel eens, dat zij het om den symbolischen inhoud schilderden'*. Knuttel noemt het stuk terecht een 'Vanitas' en stelde ca. 30 jaar vóór men Hollandse schilderijen serieus met embleemboeken in verband begon te brengen: *'Men zou het een zinspreuk in beeld, een emblema zonder bijschrift kunnen noemen zooals er in de 17de eeuw zooveel geschilderd zijn, min of meer ter vervanging van het oude bijbelsche tafereel'*. Ook Vroom spreekt van de *'emblematische strekking'* van het stuk. Hij ziet dat als een jeugdig experiment van de meester, die daarna glaswerk als zijn hoofdonderwerp koos.

Bergström (1970) deelt mee dat ons schilderij lijkt op een hem bekend anoniem stilleven, waarop een rijmpje voorkomt dat ook bij ons stuk zou kunnen horen:

'Het glas is leegh. De tijd is om.

De keers is nyt. Den mens is stom'.²

Hij vergelijkt het met verwante Vanitas-voorstellingen van de hand van Pieter Claesz.

Ook al geeft hij ten onrechte 1621 in plaats van 1628 op, toch kan Bergström (1956, blz. 165) gelijk hebben met zijn opmerking dat het schilderij het vroegste stilleven van rokersbenodigdheden is (verg. over het 'Toebakje' cat.nr. 55).